

Briselē, 27.1.2014.
COM(2014) 27 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par Padomes Pamatlēmuma 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm īstenošanu

{SWD(2014) 27 final}

1. IEVADS

Nekādas rasisma un ksenofobijas izpausmes nav savienojamas ar vērtībām, kuras ir Eiropas Savienības (ES) pamatā. Lisabonas līgums nosaka, ka ES cenšas nodrošināt augstu drošības līmeni ar noziedzības, rasisma un ksenofobijas novēršanas un apkarošanas pasākumiem¹.

Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm² (turpmāk "Pamatlēmums") tika vienbalsīgi pieņemts 2008. gada 28. novembrī pēc septiņu gadu ilgām sarunām. Galvenais sarunu sarežģītības iemesls bija saistīts ar dalībvalstu tiesību sistēmu un tradīciju atšķirībām attiecībā uz vārda brīvības aizsardzību un ierobežojumiem, tomēr pastāvēja pietiekami daudz vienprātības, lai ES krimināltiesībās definētu vienotu attieksmi pret rasismu un ksenofobiju, lai nodrošinātu to, ka vienu un to pašu rīcību visās dalībvalstīs uzskata par noziedzīgu nodarījumu un ka fiziskām un juridiskām personām, kas izdarījušas šādus noziedzīgus nodarījumus vai ir atbildīgas par tiem, ir paredzētas efektīvas, samērīgas un preventīvas sankcijas.

Cīņa pret rasismu un ksenofobiju jāņem vērā pamattiesību kontekstā: Pamatlēmums ir balstīts uz nepieciešamību aizsargāt indivīdu, grupu un sabiedrības tiesības kopumā, sodot sevišķi smagas rasisma un ksenofobijas izpausmes, bet respektējot tādas pamattiesības kā vārda brīvība un pulcēšanās brīvība. Tādējādi tā ietver sevī "rasu diskriminācijas visās tās formās un izpausmēs apkarošanas nozīmību", kā uzsvērusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kas apstiprinājusi, ka varētu būt nepieciešams "demokrātiskās sabiedrībās sodīt vai novērst visas izpausmes formas, kas izplata, kūda, veicina vai attaisno neiecietībā pamatotu naidu"³. Pamatlēmums jāpiemēro saskaņā ar pamattiesībām, īpaši ar vārda un pulcēšanās brīvību, kā atrunāts Pamattiesību hartā.

Saskaņā ar 10. panta 1. punktu Protokolā Nr. 36, kas pievienots Līgumiem, līdz pārejas perioda beigām, kas beigsies 2014. gada 1. decembrī, Komisijai nav pilnvaru uzsākt pārkāpuma procedūru saskaņā ar LESD 258. pantu attiecībā uz pamatlēmumiem, kuri pieņemti pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā.

Pamatlēmums tagad uzliek Komisijai par pienākumu sastādīt rakstisku ziņojumu, kas nosaka, ciklā katra dalībvalsts ir izpildījusi visus ar šiem jautājumiem saistīto tiesību aktu nosacījumus. Šis ziņojums ir balstīts uz dalībvalstu izziņotajiem transponēšanas pasākumiem (sk. pielikumu) un tehnisko informāciju, ko Komisija pieprasījusi no dalībvalstīm analīzes laikā (ieskaitot nacionālo judikatūru, sagatavošanās darbus, vadlīnijas utt.), kā arī uz informāciju, kas apkopota piecās valdības ekspertu grupu sapulcēs un kas iegūta no Komisijas pasūtīta pētījuma⁴.

Dalībvalstu pienākums bija iesniegt to noteikumu tekstu, ar kuriem valsts tiesību aktos tiek transponēti pienākumi, kuri izriet no 2010. gada 28. novembra Pamatlēmuma. Visas dalībvalstis ir paziņojušas par nacionālajiem pasākumiem, kas veikti, lai izpildītu Pamatlēmuma prasības.

¹ Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 67. panta 3. punkts.

² OV L 328/55, 6.12.2008.

³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994. gada 23. septembra spriedums lietā *Jersild/Dānija* un 2006. gada 6. jūlija spriedums lietā *Erbakan/Turcija*. Sk. arī 2013. gada 9. jūlija spriedumu lietā *Vona/Ungārija*, īpaši par pulcēšanās un bēgšanas brīvību.

⁴ Pētījums par tiesisko regulējumu, kas ES dalībvalstīs piemērojams attiecībā uz rasistiskām un ksenofobiskām naida runām un naida noziegumiem (JUST/2011/EVAL/FW/0146/A4).

2. PAMATLĒMUMA GALVENIE ELEMENTI

Pamatlēmums nosaka vienotu attieksmi pret noteiktām rasisma un ksenofobijas formām no krimināltiesību viedokļa, proti, attiecībā uz divu veidu noziedzīgiem nodarījumiem, kas plašāk pazīstami kā rasistiska un ksenofobiska naida runa un naida noziegums⁵.

Attiecībā uz “naida runu” dalībvalstīm jānodrošina, ka šāda apzināta darbība ir sodāma, kad tā vērsta pret tādu personu grupu vai grupas locekli, ko raksturo rase, ādas krāsa, reliģija, izcelsme, nacionālā vai etniskā piederība:

- publisks aicinājums uz vardarbību vai naidu, ieskaitot publisku traktātu, attēlu vai citu materiālu izplatīšanu;
- šādu noziegumu publiska attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana:
 - Starptautiskās Krimināltiesas Statūtu 6., 7. un 8. pantā (turpmāk tekstā SKT) definēto genocīda noziegumu, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu vai
 - noziegumu, kas definēti 1945. gada 8. augusta Londonas Nolīgumam pievienotās Starptautiskā militārā tribunāla hartas 6. pantā,ja darbība ir veikta tā, lai izraisītu vardarbību vai naidu pret attiecīgo personu grupu vai šādas grupas locekli.

Saskaņā ar Pamatlēmuma 1. panta 2. punktu dalībvalstis var izvēlēties sodīt *tikai* tādas darbības, kuras vai nu i) izdarītas veidā, kas varētu traucēt sabiedrisko kārtību, vai arī ir ii) apdraudošas, aizskarošas vai pazemojošas. Saskaņā ar Pamatlēmuma 1. panta 4. punktu jebkura dalībvalsts var noteikt par sodāmu augstākminēto noziegumu noliegšanu vai rupju banalizēšanu *tikai* tad, ja šie noziegumi ir atzīti ar šīs dalībvalsts tiesas un/vai starptautiskas tiesas galīgu nolēmumu vai tikai ar starptautiskas tiesas galīgu nolēmumu. Šāda iespēja nepastāv attiecībā uz augstākminēto noziegumu attaisnošanu.

Attiecībā uz “naida noziegumiem” dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka rasistiska un ksenofobiska motivācija tiek uzskatīta par atbildību pastiprinošu apstākli vai ka tiesas tādu motivāciju var ņemt vērā, nosakot piemērojamās sankcijas.

3. TRANSPONĒŠANA DALĪBVALSTU TIESĪBU AKTOS

3.1. Rasistiska un ksenofobiska naida runa (1. pants)

3.1.1. *Publisks aicinājums uz vardarbību vai naidu*

Kaut arī vairumam dalībvalstu kriminālkodeksi satur noteikumus, kas attiecas uz rīcību, kura apzīmējama kā “aicinājums uz vardarbību vai naidu”, terminoloģija (“provocēšana”, “kūdišana”, “mudināšana”, “rosināšana”, “musināšana”, “skubināšana” utt.) un piemērojamie kritēriji atšķiras. DK, FI un SE nepastāv īpaši noteikumi attiecībā uz aicināšanu un tiek izmantoti noteikumi, kas nosaka par krimināli sodāmu draudošu, aizvainojošu, aizskarošu, neslavu ceļošu vai nicinošu runu rases, ādas krāsas, reliģijas, izcelsmes, nacionālās vai etniskās piederības dēļ.

Lielākā daļa dalībvalstu īpaši atsaucas gan uz vardarbību, gan naidu (BE, BG, DE, EE, ES, EL, FR, HR, IT, CY, LV, LT, LU, MT, NL, AT, PT, SI, SK). Publiskas aicināšanas uz vardarbību un naidu atzīšana par sodāmu ir svarīga, lai garantētu šā instrumenta efektivitāti. Lai arī EE, EL un PT piemin abus terminus, EE tiesību akti nosaka, ka nepieciešams, lai tā rezultātā tiktu radītas briesmas cilvēka dzīvībai, veselībai vai īpašumam, EL soda aicināšanu *uz darbībām vai aktivitātēm, kas izraisītu naidu vai vardarbību*, un PT papildus nepieciešams,

⁵ Pamatlēmumā tomēr šie termini netiek izmantoti.

lai būtu organizatoriskais elements no to cilvēku puses, kurus uzskata par noziedzīgo darbību veicējiem, bet neviens no šiem punktiem nav atrunāts Pamatlēmumā. Lai arī CZ, IE, HU, PL, RO un UK tiesību aktos skaidri minēts tikai naidis, IE un UK izpratnē naidis attiecas arī uz vardarbības jēdzienu, CZ to attiecina noteiktos apstākļos, bet HU to atrunājusi savā nacionālajā judikatūrā.

Saskaņā ar Pamatlēmumu aicinājuma upuris ir cilvēku grupa vai šādas grupas dalībnieks. Divpadsmit dalībvalstis (BE, DE, EL, FR, HR, CY, LT, LU, MT, AT, PT un SK) skaidri min grupas un atsevišķus locekļus saskaņā ar Pamatlēmumu; NL aicināšana uz naidu ir virzīta *pret cilvēkiem*, bet aicināšana uz vardarbību ir vērsta *pret cilvēku*. Astoņas dalībvalstis (CZ, DK, IE, ES, HU, RO, FI un SE) skaidri atsaucas tikai uz cilvēku grupu. Septiņas dalībvalstis skaidri neatsaucas uz grupām vai indivīdiem. Saskaņā ar BG, LV, PL un SI to tiesību aktos definētie attiecīgie pārkāpumi attiecas gan uz grupām, gan indivīdiem; EE, IT un UK nav sniegušas sīkāku informāciju. EE aicināšana ir sodāma, ja tās rezultātā ir radīti draudi cilvēkam.

Pamatlēmums tiek ņemts vērā, ja aicināšanas upurus raksturo rase, ādas krāsa, reliģija, izcelsme, nacionālā vai etniskā piederība. Pamatojumu saraksts visās dalībvalstīs nav transponēts, bet mērķis, šķiet, parasti ir sasniegts. BE, HR, CY un SK skaidri runā par visiem pamatojumiem, un LU, šķiet, ar jēdzienu “ģimenes statuss” nosaka to, kas atbilst terminam “izcelsme”. DK, IE, AT, PT, SE un UK min visus pamatojumus, izņemot izcelsmi, bet BG, DE, ES, FR, IT, LV un HU izlaiž atsaucē gan uz ādas krāsu, gan izcelsmi. MT un SI izlaiž atsaucē uz izcelsmi un nacionālo piederību, bet LT nepiemin ādas krāsu un etnisko piederību. CZ, EL, NO, PL un RO nepiemin ādas krāsu, izcelsmi un nacionālo piederību. Termini “piederība” (EE, FR, DI un FI) un “etniskā piederība” (RO) uzskatāmi par līdzvērtīgiem terminam “izcelsme”. Termins “nacionalitāte” (BG un LT), šķiet, neatspoguļo termina “nacionālā piederība” nozīmi plašākā izpratnē.

3.1.2. *Publiska traktātu, attēlu vai citu materiālu, kas aicina uz vardarbību vai naidu, izplatīšana*

Pamatlēmums nosaka, ka publisks aicinājums uz vardarbību vai naidu ar publisku traktātu, attēlu vai citu materiālu izplatīšanu arī ir krimināli sodāms, norādot, ka jāaplūko ne tikai mutiska komunikācija. Kā prasīts, lielākā daļa dalībvalstu nosauc specifiskos izplatīšanas līdzekļus noteikumos, kas attiecas uz pašu pārkāpumu (BE, BG, DE, EL, IE, FR, HR, CY, LT, LU, MT, NL, PL, PT un UK). Tomēr citas dalībvalstis atsaucas uz vispārējām skaidrojošām sadaļām Kriminālkodeksā (CZ, HU un SK) vai norāda uz oficiāliem ziņojumiem (FI) vai sagatavošanās darbiem (SE) šajā jautājumā. LV to atstāj valsts judikatūras kompetencē, kas nosaka sodu par tiešsaistes saziņu. ES izmanto izteicienu “*izplata aizvainojošu informāciju*” un IT terminu “*vairo idejas*”. EE, AT un SI nosaka tikai to, ka darbība jāveic publiski, bet DK — to, ka publiski vai ar mērķi to izplatīt plašāk.

3.1.3. *Publiska genocīda, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana*

Pamatlēmums nosaka, ka dalībvalstīm jāatzīst par krimināli sodāmu publiska noziegumu, kas noteikti SKT statūtu 6., 7., un 8. pantā (genocīds, noziegumi pret cilvēci un kara noziegumi), attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana, kura virzīta pret cilvēku grupu vai šādas grupas locekli, ko raksturo rase, ādas krāsa, reliģija, izcelsme, nacionālā vai etniskā piederība, ja darbība veikta tā, lai aicinātu uz vardarbību vai naidu pret attiecīgo personu grupu vai šādas grupas locekli.

Šis noteikums var tik pārņests bez tiešas atsaucē uz SKT statūtiem, ja attiecīgie nacionālie tiesību akti sniedz genocīda, noziegumu pret cilvēci un kara noziegumu definīcijas atbilstoši

SKT statūtiem. Astoņas dalībvalstis (BG, HR, CY, LU, LT, MT, SI un SK) par krimināli sodāmām uzskata visas trīs rīcības (t. i., publiska attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana). CY, LU, MT, SI un SK skaidri atsaucas uz iepriekšminētajiem statūtu pantiem vai atveido tos ļoti tuvu. SK nosaka, ka uzvedībai jābūt grupu vai indivīdu ķengājošai vai apdraudošai.

Septiņas dalībvalstis tieši neatsaucas uz visiem trim rīcības veidiem, ES, FR, IT un PL atsaucas tikai uz attaisnošanu, PT — uz noliegšanu, LV un RO — uz attaisnošanu vai noliegšanu (RO nosoda *minimizēšanu* tikai saistībā ar materiālu izplatīšanu). LV un PT atsaucas uz visiem starptautiskajiem noziegumiem, RO piemin genocīdu un noziegumus pret cilvēci, bet ES un IT — tikai genocīdu.

Attiecībā uz nepieciešamo efektu gadījumā, kad darbība veikta tā, lai aicinātu uz vardarbību vai naidu, FR, IT, LV, LU un RO nepieprasa, lai darbība būtu bijusi veikta tā, lai, iespējams, aicinātu uz vardarbību vai naidu, bet BG, ES, PT un SI pieprasa vairāk kā tikai aicināšanas varbūtību.

Trīspadsmit dalībvalstīs (BE, CZ, DK, DE, EE, EL, IE, HU, NL, AT, FI, SE un UK) nav krimināltiesību noteikumu, kas reglamentē šādu rīcību. DE un NL nosaka, ka nacionālā tiesu prakse, kas piemērojama holokausta noliegšanai un/vai banalizēšanai, tāpat attiecināma uz darbību, par kuru runāts šajā pantā.

3.1.4. Starptautiskā militārā tribunāla hartā definēto noziegumu publiska attaisnošana, noliegšana vai rupja banalizēšana

Pamatlēmums dalībvalstīm uzliek par pienākumu noteikt par krimināli sodāmu Eiropas Ass valstu kara noziedznieku pastrādāto noziegumu pret mieru, kara noziegumu un noziegumu pret cilvēci publisku attaisnošanu, noliegšanu vai rupju banalizēšanu. Šāda darbība var tik uzskatīta par īpašu antisemitisma izpausmi, ja tā veikta tā, lai aicinātu uz vardarbību vai naidu. Tāpēc ir ļoti nozīmīgi, lai valstu kriminālkodeksos tiktu noteikts, ka šāda darbība ir sodāma⁶.

Šis noteikums var tikt pārņemts bez īpašas atsaucē uz Starptautiskā militārā tribunāla hartu, ja vien ir skaidri saprotams, ka tas attiecas uz konkrētiem vēsturiskiem noziegumiem, ko veikušas Eiropas Ass valstis. FR, CY, LU un SK skaidri atsaucas uz Starptautiskā militārā tribunāla hartu, FR tiesību akti šobrīd aprobežojas ar noziegumu *apstrīdēšanu*, bet LU tiesību akti nerunā par noziegumiem pret mieru.

Sešas dalībvalstis (BE, CZ, DE, LT, HU un AT) piemin *Nacionālsociālistisko režīmu* vai *Nacistisko Vāciju* kā attiecīgos šo noziegumu veicējus. No šīm sešām valstīm BE pastāv īpaša atauce tikai uz genocīdu, bet CZ un HU piemin genocīdu un citus noziegumus pret cilvēci. RO piemin holokausta noliegšanu un attaisnošanu, runājot par *minimizēšanu*, tikai attiecībā uz materiālu izplatīšanu. SI min holokausta noliegšanu, attaisnošanu un rupju banalizēšanu. LT un PL ierobežo inkriminēšanu, runājot par noziegumiem, kurus paveicis Nacionālsociālistiskais režīms attiecīgi *pret lietuviešu vai poļu tautu vai pilsoņiem*, un PL šajā sakarā runā tikai par noliegšanu.

Pārējās 15 dalībvalstīs (BG, DK, EE, EL, IE, ES, HR, IT, LV, MT, NL, PT, FI, SE un UK) nepastāv īpaši noteikumi, kas šādu uzvedības formu padarītu par krimināli sodāmu. NL, FI un

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir paziņojusi, ka “noziegumu pret cilvēci noliegšana ir viens no visnopietnākajiem ebreju rases goda aizskārumiem un aicināšana uz naidu pret tiem” (2003. gada 24. jūnija spriedums lietā *Garaudy*/Francija). Turklāt noliegšana vai pārskatīšana, kad runa ir par “vispāratzītu vēsturisku faktu — tādu kā holokausts — [..], neatradīsies 10. panta [vārda brīvība] aizsardzībā ar 17. pantu [tiesību pārkāpšanas aizliegums]” ECT (1998. gada 23. septembra spriedums lietā *Lehideux* un *Isorni* / Francija).

UK ir iesniegušas notiesājošus lēmumus par holokausta rupju banalizēšanu, attaisnošanu un noliegšanu, pamatojoties uz krimināllikuma noteikumiem, kas attiecīgi nosoda kūdīšanu, etnisko musināšanu vai naida kurināšanu.

3.1.5. *Izvēles klasifikatori*

Dažas dalībvalstis ir izmantojušas 1. panta 2. punktā noteikto iespēju, kas ļauj dalībvalstīm sodīt tikai tādas naida runas, kuras vai nu i) izdarītas veidā, kas varētu traucēt sabiedrisko kārtību, vai arī ir ii) apdraudošas, aizskarošas vai pazemojošas. CY un SI atspoguļo šo noteikumu, sniedzot abas piedāvātās alternatīvas. AT nosaka par krimināli sodāmu aicināšanu uz vardarbību (nevis uz naidu) atkarībā no iespējas, ka tiks traucēta sabiedriskā kārtība. DE visas minētās rīcības atkarīgas no iespējas, ka tiks traucēts sabiedriskais miers. Līdzīgi HU judikatūra norāda, ka šāda darbība atkarīga no iespējama sabiedriskā miera traucējuma. MT norāda, ka aicināšanas uz vardarbību vai naidu noziegumu uzskatīšana par krimināli sodāmiem ir atkarīga no tā, vai tie ir apdraudoši, aizskaroši vai pazemojoši, kamēr (līdzīgi kā LT) ar attaisnošanu, noliegšanu vai rupju banalizēšanu saistīto noziegumu uzskatīšana par krimināli sodāmiem ir atkarīga no katras no divām iespējām. IE un UK nosaka, ka attieksme pret naida kurināšanas rīcību ir atkarīga no tā, vai tā ir apdraudoša, aizskaroša vai pazemojoša.

Attiecībā uz 1. panta 4. punktā sniegto iespēju FR, CY, LT, LU, MT, RO un SK ir izvēlējušās to izmantot attiecībā uz SKT statūtos definēto noziegumu publisku noliegšanu vai rupju banalizēšanu. CY, LT, LU, RO un SK izmanto šo iespēju attiecībā uz Starptautiskā militārā tribunāla hartā definēto noziegumu publisku noliegšanu vai rupju banalizēšanu⁷.

3.2. **Uzkūdišana, palīdzība un atbalstīšana (2. pants)**

Attiecībā uz 2. pantu, kas risina situācijas saistībā ar uzkūdišanu veikt 1. pantā minētos noziegumus, kā arī saistībā ar palīdzību šo darbību veikšanā un to atbalstīšanu, gandrīz visas dalībvalstis šādas uzvedības regulēšanai piemēro vispārējos horizontālos noteikumus⁸.

3.3. **Kriminālsodi (3. pants)**

Lielākā daļa dalībvalstu ir īstenojušas prasību, ka darbība, kas ietver sevī naida runu, ir krimināli sodāma ar *maksimāli* vismaz 1 līdz 3 gadu cietumsodu. Maksimālais cietumsods par naida runu ir robežās no 1 gada (BE) līdz 7 gadiem (UK — gadījumos, kad vainīgais notiesāts, pamatojoties uz celto apsūdzību), un dažas dalībvalstis (BE, EL, IE, FR, CY, LV, LT, LU, NL, PL, RO, FI, SE un UK) ļauj tiesām izvēlēties naudas sodu kā alternatīvu brīvības atņemšanai. Maksimālais sods par noziegumu publisku attaisnošanu, noliegšanu vai rupju banalizēšanu ir robežās no 1 gada cietumsoda un naudas soda (BE) līdz 20 gadiem cietumsoda (AT), bet DE, FR, CY, LV, LT un RO ļauj tiesām izvēlēties naudas sodu vai citu soda mēru kā alternatīvu brīvības atņemšanai.

3.4. **Rasistiska un ksenofobiska naida noziegums (4. pants)**

Pamatlēmums dalībvalstīm liek to kriminālkodeksos īpaši vērsties pret rasistisku un ksenofobisku motivāciju vai kā alternatīvu nodrošināt, ka to tiesas šādu motivāciju ņem vērā, nosakot soda mēru. Ņemot vērā rasistisko un ksenofobisko motīvu diskriminējošo dabu un to ietekmi uz indivīdiem, grupām un sabiedrību kopumā, dalībvalstīm ir jānodrošina to pienācīga atmaskošana un risināšana.

Piecpadsmit dalībvalstis (CZ, DK, EL, ES, HR, IT, CY, LV, LT, MT, AT, RO, FI, SE un SK) ir izmantojušas 4. pantā piedāvāto pirmo izvēli, nosakot savos kriminālkodeksos, ka rasistiska un ksenofobiska motivācija *tiks* uzskatīta par atbildību pastiprinošu apstākli attiecībā uz

⁷ Šī izvēle nav attiecināma uz šo noziegumu attaisnošanu.

⁸ Šķiet, ka tikai MT velta īpašu noteikumu saistībā ar uzkūdišanu veikt šādus noziegumus, palīdzību to veikšanā un to atbalstīšanu.

visiem noziegumiem. Astoņas dalībvalstis (BE, BG, DE, FR, HU, PL, PT un UK) nosaka, ka rasistiska vai ksenofobiska motivācija uzskatāma par atbildību pastiprinošu apstākli attiecībā uz noteiktiem (bieži vardarbīgiem) noziegumiem, tādiem kā slepkavība, smagi miesas bojājumi un cita veida vardarbība attiecībā pret cilvēkiem vai īpašumu. Trīs dalībvalstis no pēdējās minētās grupas izmanto arī otro izvēli, ko sniedz 4. pants, jo to kriminālkodeksos ir noteikumi, kas nosaka, ka rasistiska motivācija *var* tikt ņemta vērā tiesā (BE), vai arī ir sniegušas judikatūru un detalizētu statistiku, kas pierāda, ka rasistiska un ksenofobiska motivācija ir ņemta vērā (DE un UK)

PL, PT un SI atsaucas uz vispārējiem krimināltiesību noteikumiem, kas nosaka, ka jāizvērtē nozieguma izdarītāja vispārējā motivācija, un EE runā par atbildību pastiprinošiem apstākļiem, kurus rada citi pamatmotīvi. HU piemin ievērojamu skaitu reģistrētu naida noziegumu un notiesājošu spriedumu, bet vēl nav sniegusi attiecīgo judikatūru. NL atsaucas uz oficiālo norādījumu dokumentu, kas nosaka, ka rasistiska vai ksenofobiska motivācija jāņem vērā, bet IE un LU vienkārši nosaka, ka tiesa vienmēr var ņemt vērā motivāciju.

3.5. Juridisku personu atbildība un piemērojamās sankcijas (5. un 6. pants)

Juridiskas personas ir saucamas pie atbildības par naida runu, ko veikusi persona, kura ieņem *augstu amatu* juridiskās personas uzņēmumā, vai ja šādas personas pārraudzības trūkums ir ļāvis tās padotībā esošam cilvēkam paveikt naida runas noziegumu. Lai arī Pamatlēmums dalībvalstīm neuzliek par pienākumu piemērot kriminālsodus, soda mēriem visos gadījumos jābūt *efektīviem, samērīgiem un preventīviem*.

Vairuma dalībvalstu tiesību akti (izņemot EL, ES, IT un SK⁹) pievēršas juridisko personu atbildībai naida runas gadījumā, galvenokārt regulējumos izmantojot horizontālus kriminālkodeksa noteikumus¹⁰ un kriminālsodu (naudas sodu) noteikšanu.

Pamatlēmuma 5. pants jātransponē attiecībā uz *visām* personām, kuras darbojas juridiskās personas interesēs. Dažu valstu tiesību aktos noteiktais šajā punktā ir neskaidrs (BE, DK un LU). Citas, šķiet, pievieno nosacījumus, piemēram, sekas, ja juridiskā persona ir *kļuvusi bagātāka* (BG), prasību, ka *noziegums pārkāpj juridiskās personas pienākumus* (HR) un noteikumu, ka uzsākt darbību pret juridisko personu iespējams tad, ja tiesa ir *iepriekš* noteikusi sodu fiziskai personai (HU).

3.6. Konstitucionāli noteikumi un pamatprincipi (7. pants)

FR, HU, SE un UK savos paziņojumos ir atsaukušās uz Pamatlēmuma 7. pantu.

Komisija īpašu uzmanību velta tam, lai nodrošinātu, ka Pamatlēmuma transponēšanā tiek pilnībā ievērotas visas pamattiesības, kā noteikts Pamattiesību hartā, kuras izriet arī no dalībvalstīm raksturīgajām konstitucionālajām tradīcijām.

Kā noteikts Pamattiesību hartā un Eiropas Cilvēktiesību aizsardzības konvencijā, jebkāda veida pamattiesību, tiesību un brīvību izpildes ierobežošana ir jānosaka tiesību aktos, un ir jāciena šo tiesību un brīvību būtība. Ņemot vērā proporcionalitātes principu, ierobežojumus var noteikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām sasniedz vispārējas, Eiropas Savienības atzītas intereses vai ja ir nepieciešams aizsargāt citu tiesības un brīvības¹¹.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tolerance un cieņa pret visu cilvēku vienlīdzību veido demokrātiskas un plurālas sabiedrības pamatu. Turklāt tā atzīst, ka izteikumiem, kas

⁹ SK paredz netiešu atbildību, pieļaujot “naudas līdzekļu konfiskāciju”.

¹⁰ FR pastāv īpaša sistēma attiecībā uz noteiktiem noziegumiem, kas pastrādāti, izmantojot presi, un šī sistēma izslēdz juridisku personu atbildību.

¹¹ Noteikts Eiropas Savienības Cilvēktiesību hartas 52. panta 1. punktā un, līdzīgi, arī Eiropas Cilvēktiesību aizsardzības konvencijas 10. panta 2. punktā — īpaši attiecībā uz vārda brīvību.

virzīti pret Konvencijas pamata vērtībām, nevar ļaut baudīt 10. pantā noteikto aizsardzību (vārda brīvība)¹².

3.7. Izmeklēšanas vai kriminālprocesa sākšana (8. pants)

Dalībvalstīm jānodrošina, ka naida runu izmeklēšana vai kriminālprocesa sākšana par tām nav atkarīga no cietušās personas ziņojuma vai apsūdzības, vismaz vissmagāko nodarījumu gadījumos. Lielākajai daļai dalībvalstu ir īpaši, bieži horizontāli krimināltiesību noteikumi, kas nodrošina *ex officio* izmeklēšanu un/vai kriminālprocesa sākšanu attiecībā uz vairumu noziedzīgu nodarījumu, ieskaitot naida runu, un dažas dalībvalstis ir sniegušas judikatūru, oficiālus ziņojumus un citu informāciju, lai parādītu, ka noteikums tiek īstenots praksē.

3.8. Jurisdikcija (9. pants)

Katras dalībvalsts tiesību akti ietver teritoriālo principu, saskaņā ar kuru naida runu noziedzīgu nodarījumu jurisdikcija tiek noteikta attiecībā uz to, vai darbības *pilnīgi vai daļēji izdarītas tās teritorijā*. Visas dalībvalstis, izņemot IE un UK, ir arī paziņojušas krimināltiesību noteikumus, kas sevišķi paplašina to jurisdikciju, ietverot darbību, ko veicis *šīs dalībvalsts pilsonis*. IT, PT un RO, šķiet, neiekļauj naida runu šajā pēdējā jurisdikcijas noteikumā.

Attiecībā uz juridiskām personām 21 dalībvalsts nav iesniegusi pārliecinošu informāciju par tā noteikuma transponēšanu, kas paredz, ka jurisdikcija ir jānosaka, ja darbība izdarīta *tādas juridiskās personas interesēs, kuras galvenais birojs ir šīs dalībvalsts teritorijā*.

Tiešsaistes naida runa ir viens no izplatītākajiem rasistisku un ksenofobisku attieksmju izpausmes veidiem. Attiecīgi dalībvalstīm jārada līdzekļi, kā iesaistīties tiešsaistes naida runas gadījumos. Nosakot jurisdikciju par darbību, kas veikta to teritorijā, dalībvalstīm jānodrošina, ka to jurisdikcijā ir arī gadījumi, kad darbība veikta, izmantojot informācijas sistēmu, un kad likumpārkāpējs vai darbībā izmantotie materiāli atrodas informācijas sistēmā tās teritorijā. Šķiet, ka tikai CY pilnībā pārnēsusi šos jurisdikcijas noteikumus savos tiesību aktos. DK, MT un SI savos tiesību aktos īpaši atsaucas uz informācijas sistēmām, un HR runā par noziedzīgu nodarījumu, kas veikts, izmantojot elektronisko presi. CZ, LU, HU, AT, PT, RO, SK un SE piemin, ka to vispārējie jurisdikcijas noteikumi ietver tiešsaistes naida runas situācijas, bet nav sniegušas sīkāku informāciju. No otras puses, BE, BG, DE, FR un UK ir sniegušas informāciju par judikatūru, lai parādītu, ka viņu tiesas ir apzinājušas gadījumus attiecībā uz informācijas sistēmām, no kurām lielākā daļa, šķiet, izveidojušas jurisdikciju saistībā ar gadījumiem, kad pārkāpuma izdarītājs fiziski atrodas / ir rezidents attiecīgajā jurisdikcijā vai kad materiāls bija pieejams šajā jurisdikcijā vai bija tieši adresēts šīs valsts publikai.

4. IETEIKUMI PAMATLĒMUMA IEVIEŠANAS STIPRINĀŠANAI

No dalībvalstīm saņemtā informācija ir parādījusi, ka par izmeklēšanu un kriminālprocesa sākšanu atbildīgajām pārvaldes iestādēm nepieciešami praktiski instrumenti un prasmes, lai konstatētu un izskatītu Pamatlēmumā minētos noziedzīgos nodarījumus, un lai sadarbotos un sazinātos ar upuriem¹³. To rīcībā vajadzētu būt pietiekamām zināšanām par attiecīgajiem tiesību aktiem, kā arī skaidrām vadlīnijām.

Šo tiesību aktu ieviešanai varētu palīdzēt īpašu naida noziegumu policijas vienību, īpašu prokuratūras biroju, kuri nodarbojas ar gadījumiem, kas saistīti ar naida runu un

¹² 2003. gada 4. decembra spriedums lietā *Gündüz*/Turcija un 2003. gada 24. jūnija spriedums lietā *Garaudy*/Francija.

¹³ Rasistisku vai ksenofobisku darbību izmeklēšana un atbilstošu sodu piemērošana ir nepieciešama, lai ievērotu pamattiesības, kā noteikts Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 6. jūlija spriedumā (*Nachova* un citi pret Bulgāriju), 2010. gada 10. marta spriedumā (*Cakir* pret Beļģiju), 2011. gada 27. janvāra spriedumā (*Dimitrova* un citi pret Bulgāriju).

noziegumiem, un sīki izstrādātu vadlīniju esamība, kā arī policijas darbinieku, prokuratūras darbinieku un tiesnešu īpašas apmācības.

Labākai normu ieviešanai var palīdzēt arī informācijas apmaiņa un pozitīva prakse, apvienojot tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas, prokuratūras darbiniekus un tiesnešus, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un citas ieinteresētās personas.

Sava īpašā rakstura dēļ, tostarp tāpēc, ka, pastāv grūtības identificēt nelegāla tiešsaistes satura autorus un izņemt šāda satura ziņas no interneta vides, tādu gadījumu izmeklēšana, kas attiecas uz naida runu internetā, rada īpašas prasības tiesībsargājošajām iestādēm un tiesu instancēm attiecībā uz zināšanām, resursiem un nepieciešamību pēc pārrobežu sadarbības.

Saistībā ar naida runu un naida noziegumiem raksturīga iezīme ir tā, ka cietušās personas par to bieži neziņo¹⁴. Šādu noziegumu rakstura dēļ upuri biežāk meklē cietušo atbalsta iestāžu palīdzību, nevis ziņo par noziegumiem policijai. Tāpēc ļoti svarīga ir Cietušo personu tiesību direktīvas ātra īstenošana, lai varētu aizstāvēt naida runas un noziegumu upurus.

Uzticamu, salīdzināmu un sistemātiski apkopotu datu esamība var rosināt efektīvāku Pamatlēmuma ieviešanu. Naida runas un naida noziegumu gadījumi, par kuriem tiek ziņots, vienmēr ir jāreģistrē, tāpat kā to lietas vēsture, lai novērtētu kriminālvajāšanas līmeni un spriedumus. Datu apkopošana par naida runu un naida noziegumiem ES nav viendabīga un attiecīgi neļauj valstis uzticami salīdzināt¹⁵. Komisija ir lūgusi visām dalībvalstīm iesniegt datus par naida runu un naida noziegumu biežumu un kriminālprocesiem; 17 dalībvalstu iesniegtie dati doti šā ziņojuma pielikumā.

Viedokļu galveno veidotāju pausta rasistiska vai ksenofobiska attieksme var veicināt tādu sociālo klimatu, kas attaisno rasismu un ksenofobiju, un tādējādi var izplatīt nopietnākas rīcības formas, piemēram, rasistisku vardarbību. Publiska rasisma un ksenofobijas nosodīšana no pārvaldes iestāžu, politisko partiju un pilsoniskās sabiedrības puses veicina šo izpausmju nopietnības apzināšanos un aktivizē cīņu pret rasistisku un ksenofobisku runu un uzvedību¹⁶.

5. NOSLĒGUMS

Pašlaik šķiet, ka vairākas dalībvalstis nav pilnībā un/vai pareizi transponējušas visus Pamatlēmuma noteikumus, proti, attiecībā uz noteiktu noziedzīgu nodarījumu noliegšanu, attaisnošanu un rupju banalizēšanu. Vairumā dalībvalstu pastāv noteikumi attiecībā uz aicināšanu uz rasistisku un ksenofobisku vardarbību un naidu, bet, šķiet, tie ne vienmēr pilnībā transponē Pamatlēmumā minētos noziedzīgos nodarījumus. Dažas nepilnības ir novērotas arī attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu rasistisku un ksenofobisku motivāciju, juridisko personu atbildību un jurisdikciju.

Tādējādi Komisija uzskata, ka esošā Pamatlēmuma pilnīga un pareiza juridiska transponēšana ir pirmais solis, lai efektīvi apkarotu rasismu un ksenofobiju, izmantojot krimināltiesības, un darītu to saskaņoti visā ES.

¹⁴ Īpaši skatīt Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras (FRA) ziņojumu “*Uzmanības pievēršana noziegumiem uz naida pamata Eiropas Savienībā — cietušo tiesību atzīšana*”, 2012.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 6. jūlija spriedumu lietā *Erbakan*/Turcija un 2009. gada 16. jūlija spriedumu lietā *Féret*/Beļģija.

Komisija 2014. gadā iesaistīsies divpusējos dialogos ar dalībvalstīm ar mērķi nodrošināt Pamatlēmuma pilnīgu un pareizu transponēšanu, pienācīgi ievērojot Eiropas Savienības Cilvēktiesību hartu un jo īpaši vārda un pulcēšanās brīvību¹⁷.

¹⁷ Lisabonas līguma 36. protokola 10. pants. Pārkāpumu procedūras saistībā ar pamatlēmumiem nav iespējams uzsākt pirms 2014. gada 1. decembra.